

ПЕЋКА ПАТРИЈАРШИЈА:

СВЕТСКА БАШТИНА UNESCO - a

Пећка Патријаршија је скупина средњовековних црквених грађевина крај Пећи, поред реке Пећке Бистрице. Сачињавају је четири цркве с великом припратом, од средине 13. до четврте деценије 14. века. У Патријаршији су вековима столovali српски Архиепископи и Патријарси који су ту и сахрањивани. Око њих су се окупљали учени или уметнички надарени монаси који су достојно одржавали и украшавали ово средиште поглаварâ Српске Цркве. Тако је у Пећкој Патријаршији од 13. до 18. века готово непрекидно трајала, уз црквено-народни живот, и жива уметничка делатност. У овом комплексу цркава стекла се, зато, значајна уметничка заоставштина: зидне слике, иконе, рукописне књиге, дела примењене уметности.

Најстарија црква, посвећена Св. Апостолима, касније Св. Спасу, саграђена је, највероватније, у другој четвртини 13. века, на месту некадашњег метоха манастира Жиче, првобитног архиепископског средишта Српске Цркве у средњем веку. Ктитор је био Архиепископ Арсеније I. Око 1250. године црква је први пут и живописана. Седам деценија касније, вероватно 1320, уз северну страну Св. Апостола Архиепископ Никодим додао је, као своју задужбину, цркву посвећену Св. Димитрију. Убрзо затим, око 1330, Архиепископ Данило II, познати књижевник, подигао је са јужне стране Св. Апостола храм посвећен Богородици Одигитрији (Путеводитељки), а уз њен јужни зид и црквицу Св. Николе. Испред три главне цркве исти ктитор је саградио и велику припрату, а испред припрате високи пирг. По налогу и трошком Архиепископа Јоаникија око 1344. живописан је храм Св. Димитрија, већ помињана задужбина Архиепископа Никодима.

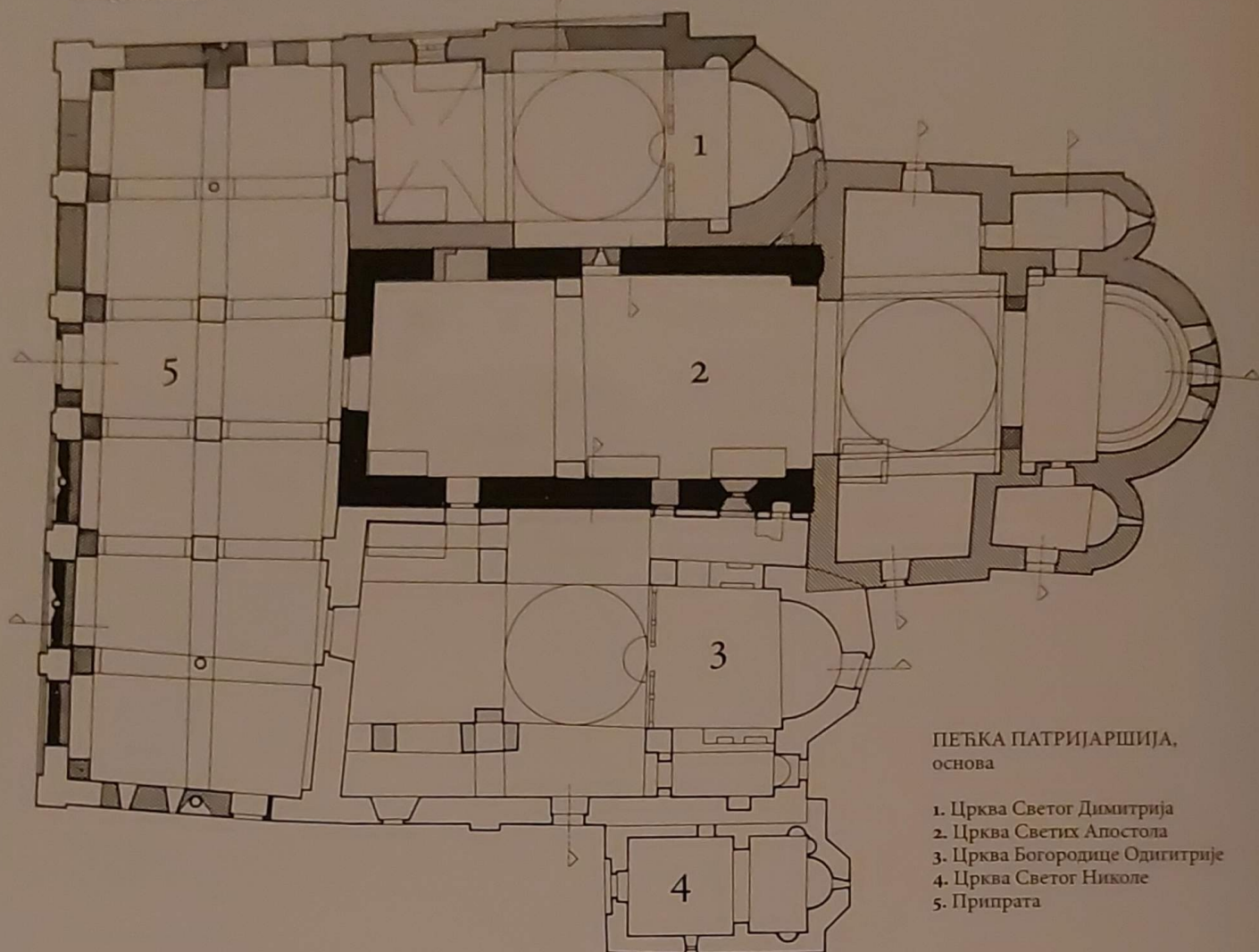
У доба турске владавине, а после обнове српске црквене организације, Пећки Патријарси истрајно настоје да се украшава велика скупина пећких цркава. Скоро сваки Патријарх у току једног и по века чини нешто за Пећку Патријаршију. По налогу Патријарха Максима (1665. године), поново се исликава скоро цела велика припрата. Патријарх Јован поправља цркву Св. Димитрија, а у доба његовог наследника Пајсија, године 1621, делимично се обнављају фреске у истој цркви, као и живопис у цркви Св. Апостола (1673. године). Патријарх Максим, опет, преображава уну-

СВ. ПРОРОК ДАНИЛО И АРХИЕПИСКОП ДАНИЛО II, ктиторски портрет у Цркви Богородице Одигитрије, око 1335.г.

трашњост Св. Николе: у црквици су урађене нове зидне слике 1673-1674, а мало касније (1677) подигнут је и нов иконостас.

Аустријско-турски рат у деветој деценији 17. века и сеоба Патријарха Арсенија III с великим бројем српских породица у јужну Угарску означили су почетак тешких искушења Пећке Патријаршије: ризница је била опљачкана, а имања преотета. Иако је било покушаја да се уметничка активност не угаси сасвим, у 18. и 19. веку мало је значајнијих подухвата (иконостаси у цркви Св. Апостола 1722, у цркви Св. Димитрија 1803; Богородичин трон у цркви Богородице 1863).

ПЕЋКА ПАТРИЈАРШИЈА,
основа

1. Црква Светог Димитрија
2. Црква Светих Апостола
3. Црква Богородице Одигитрије
4. Црква Светог Николе
5. Припрата

Црква Светих Ајосапола

Црква Св. Апостола саграђена је у другој четврти-ни 13. века на старијем култном месту. Главни ктитор био је архиепископ Арсеније I, али има знакова да је и Свети Сава у том подухвату имао удела.

Данашњи изглед овог храма разликује се делом од првобитног. Неизмењен је остао источни и углавном средишњи део. Олтар је врло простран, а уз обе стране полукружне апсиде придодата су два мања простора – ђаконикон и проскомидија. Над средишњим делом храма, наосом, уздиже се на коцкастом постољу пространа, нешто нижа купола. Са обе стране овог простора су северна и јужна певница, које су у 14. веку биле делимично преправљане.

Западни део Св. Апостола је неуобичајено издужен, што је последица доградње, обављене најкасније до краја 13. века. Постоје трагови (очувани су некадашњи пролази) да су западном делу овог храма била придодата и два параклиса. Када су, у првим деценијама 14. века, уз матичну цркву Св. Апостола грађени храмови посвећени Богородици и Св. Димитрију, обе придодате цркве су порушене.

Спољашњи зидови цркве су некад били малтерисани и украшени сликаном орнаменталном декорацијом, која је сада веома оштећена.

У Пећкој Патријаршији, где су столovali, српски архиепископи су и сахрањивани. Само у цркви Св. Апостола налазе се три саркофага: архиепископа Арсенија I, Саве II и патријарха Јоаникија II. По монументалности се нарочито уочава саркофаг Арсенија I, наследника Светог Саве Српског, док се саркофаг Саве II, иако само фрагментарно очуван, истиче флоралном орнаментиком и клесаним крстовима.

У Св. Апостолима очуване су зидне слике из различитих раздобља – од 13. до 18. столећа. Време настанка најстаријих фресака цркве Св. Апостола не може се тачно одредити, али, по стилским особинама судећи, оне потичу из средине 13. века. Очуване су само у олтару, куполи и горњим зонама поткуполног простора.

У олтару посебну пажњу привлачи у апсиди монументални Деизис с ликом Христа на престолу коме се приклањају Богородица и Јован Претеча. Испод њих приказани су Јерарси Литурзи, најугледнији Цркве-

ПЕЋКА ПАТРИЈАРШИЈА

ни Оци Источне Цркве, којима је придодат и Св. Сава Српски. Најугледнији српски светитељ је, заједно са својим наследником Арсенијем, насликан и у малој апсиди проскомидије са јасном намером да се узвелича и значај Српске Цркве, којој припадају оба светитеља. Осим тога, ту су приказане сцене из живота Пророка Данила и цара Давида, које садрже алузије на Свету Тајну Причешћа.

У поткуполном простору представљене су сцене из Христовог живота и догађаји после његове смрти. Све њих, изузев једне, повезује околност да су се догодиле у Сиону, у дому Апостола Јакова, па се сматра да је иконографија овог простора настала по угледу на чувени Сионски храм у Јерусалиму. Свети Сава, који је упознао Сион приликом свог пута по Светој Земљи, одабрао је овакав програм за Жичу, прво средиште Архиепископије, одакле га је, мисли се, ова иконографија преузела и приликом живописања Св. Апостола. По узору на Жичу у куполи је насликано и велико Вазнесење Христово, што се у то доба већ држало за старинску иконографију.

Групу анонимних сликара које је архиепископ Арсеније довео у Пећ средином 13. века да украсе његову цркву сачињавали су уметници различитих уметничких могућности. Најбољи је био мајстор који је насликао монументално Вазнесење у куполи. Одричући се свесно живописног колорита, он на префињен начин истиче тонске вредности и искусно решава односе светло-тамног. За њим не заостаје ни слика монументалног Деизиса из олтара који наглашава цртеж, док му је волуминозност ликова знатно мање изражена. После преправки око 1300. године, живописан је западни део храма. Поред делом очуване поворке Немањића, у првој зони, и две фреско-иконе Богородице и Св. Николе, нарочито су уочљиве сцене страдања Христовог, у горњим зонама овог простора. На тим композицијама јасно је наговештен стил који ће освајати при крају владавине краља Милутина: старе монументалности је нестало, у драматичним збивањима учествује велики број личности, а амбијент се много детаљније обрађује. Анонимни сликари, скромнијих могућности, превасходно се труде да припове-

ДЕИЗИС, олтарска апсида, Црква Светих Апостола, Пећка Патријаршија, око 1260.г.

дају и да уз слику пренесу библијски текст, запостављајући уметничку страну живописа.

У западном простору Св. Апостолâ, на два пиластра и ојачавајућем луку који их повезује, насликано је између 1350. и 1354. тридесетак ликова, понајвише медаљона Мученика – што је, по свему судећи, учињено по налогу Патријарха Јоаникија, после преправке у том делу храма. Сликарски рукопис аутора ових фресака препознаје се и на нешто ранијем живопису у припрати манастира Дечана.

Убрзо после 1354. године, у југозападном углу истог простора Св. Апостолâ, изнад саркофага Патријарха Јоаникија сликана је представа његове сахране. Сцена је испуњена ликовима свештених и световних лица који стоје над одром великодостојника, док је у позадини насликана Пећка Патријаршија. Непознати аутор ове композиције, склон реалнијем приказивању оновремених догађаја, истиче се нарочитим осећајем за боју.

Приближно у исто време, у трећој четвртини 14. века, обновљене су фреске у певничким просторима у наосу Св. Апостолâ. Нарочито падају у очи ликови

деветорице светих ратника, одевених у живописну одећу. Уз њих су приказани и Св. Сава Српски и његов отац Стефан Немања као монах, као и пет сцена Великих празника. Светла, ведрa обојеност ових стојећих фигура и композиција, као и живост приказаних ликова, одударају од фресака 13. века које се налазе изнад певница, а које стреме монашким идеалима лепоте. Сликане по dobrим предлошцима и брижљиво, издуженошћу фигура, простудираним ставовима и лепотом колорита ове зидне слике већ наговештавају моравско сликарство.

Током турске владавине у 16. и 17. веку сликари су још у два маха украшавали зидне површине у Св. Апостолима. Хиландарски монах и сликар Георгије Митрофановић је 1620-1621, по налогу патријарха Пајсија, насликао портрет претходног патријарха Јована. Нешто касније, 1633-1634, по налогу поручиоца једна група сликара је обновила делове оштећених фресака у западном простору храма. Док су на своду очуване представе *Богородичиној Акаџици* – похвалне песме и ликови Пророка, у првој зони су фигуре шесторице српских владара.

Црква Свештої Димитрија

Цркву Св. Димитрија подигао је, са северне стране Св. Апостола, архиепископ Никодим, највероватније између 1320. и 1324. године. Градитељи су настојали да изглед новог храма што више прилагоде већ постојећој цркви матици. Здање са основом сажетог уписаног крста има пространу куполу која почива на пиластрима и за 14. столеће неуобичајено велик олтарски простор. По овим архитектонским особинама црква Св. Димитрија доста наличи на Св. Апостоле. Западни травеј – простор крај улаза у цркву – нижи је и полуосветљен. Пресвођен је крстастим сводом; није искључено да је настао нешто касније – свакако до 1340. године, можда у време подизања велике заједничке припрате. Почетком 17. века поправљана је северна страна поткуполног простора, али то није изменило првобитан изглед цркве Св. Димитрија.

Као у ретко којој српској средњовековној цркви, у овом храму су очувани примери наше старе скулптуре. Улаз у цркву Св. Димитрија уоквирен је каменим порталом прецизно клесаним у класицистичком духу, са флоралним и орнаменталним мотивима. Знатно је једноставније израђен дводелни прозор – бифора на апсиди храма. Бифора много дугује готичким узорима, те се помишља да је настала нешто касније, током четврте деценије 14. века.

Добро је очуван првобитни камени иконостас, висок скоро три метра. Посебно су му лепо украшене парапетне плоче, плитко клесаним орнаментима, на којима се још виде трагови плаве и црвене боје.

И у цркви Св. Димитрија очувана су два саркофага, ктитора архиепископа Никодима и патријарха Јефрема. Посебно се истиче монументални саркофаг патријарха Јефрема – од ружичастог мермера, са уклесаним крстовима и једном розетом на поклопцу. Други саркофаг – архиепископа Никодима – има облик сандука, са флоралним орнаментима.

Прерана смрт је, вероватно, спречила архиепископа Никодима да фрескама украси своју задужбину. Уместо њега учинио је то тек око 1344. архиепископ, будући патријарх Јоаникије, што потврђује једна представа на западном зиду, на којој се Св. Јоаникије, именак патријарха, обраћа Богородици молитвом. Ове фреске су временом биле оштећене, те су почетком 17. века делом рестаурисане, али се њихов првобитан распоред може са сигурношћу реконструисати.

У првој зони, како је уобичајено, насликане су стојеће фигуре ратника, исцелитеља, пустињака, а у југозападном углу су, поред лика Св. Саве Српског, приказани и портрети архиепископа Јоаникија, цара Душана и његовог сина, будућег цара, Уроша. У вишим зонама илустрован је, иначе редак у нас, циклус Св. Димитрија са сценама светитељевих страдања и пос-

БОГОРОДИЦА ПАРАКЛИСА,
детал: Дете Христос, северни пиластар,
Црква Светих Апостола, до 1350. г.

мртних чуда, а у највишим зонама су представе Великих празника. Купола је, што је сасвим неуобичајено за средину 14. века, украшена сценом Вазнесења Христовог, што је последица угледања на сликану куполу у цркви Св. Апостола. Као посебна занимљивост иконографског програма истичу се два српска Сабора – први: Св. Саве Српског и, други: Стефана Немање и његовог праука краља Милутина, на своду западног травеја.

Фреске у Св. Димитрију дело су двојице сликара. Један се, по имену Јован, потписао грчки у апсиди, крај ногу Богородице и вероватно је дошао из Солуна. Он је узорно теолошки образван, али познаје и античке обрасце, о чему сведоче не само неки детаљи на његовим сценама већ и осећање за меру, лепе про-

ЛИТУРГИЈСКА СЛУЖБА АРХИЈЕРЕЈА, Црква Светих Апостола, олтарска апсида, око 1260.г.

порције. Други, анонимни мајстор, склон исцрпној наративности, не посвећује велику пажњу лепоти форме, али су његови ликови зато веома изражајни.

Пошто су неке од првобитних фресака у Св. Димитрију временом пропале, у доба патријарха Пајсија, заслугом спахије Јована, живопис је делимично обновљен већим делом на северном зиду и у олтару. Тај посао је обавио познати хиландарски мајстор Георгије Митрофановић током 1621-1622. године, уз пуно поштовање старијег иконографског програма. Ове зидне слике, на којима је посебна пажња посвећена људским фигурама, иако су за своје време биле успешно остварење, ипак заостају много за фрескама 14. века.

Црква Богородице Одигитрије

Ктитор цркве Богородице Одигитрије подигнуте уз јужни зид Св. Апостола, око 1330, био је Данило II, Пећки архиепископ и писац чувених *Живота српских краљева и архиепископа*. Иако је симетрично постављен у односу на цркву Св. Димитрија, Богородичин храм се архитектонски разликује од ње. Данилова задужбина има основу развијеног уписаног крста.

Слободни ступци носе осмострану, нешто нижу куполу и уједно деле храм по уздужној оси у три целине. Спољашњи изглед цркве Св. Богородице Одигитрије саображен је већ постојећим пећким храмовима: зидови од камена и опеке били су првобитно омалтерисани, а потом су исликани претежно флоралном декорацијом. Фасаде Богородичине цркве красе и два лепа готичка прозора на олтарској апсиди и јужном зиду, постављена вероватно убрзо после подизања овог здања.

Мошти ктитора архиепископа Данила II, после његове смрти биле су положене у велики саркофаг, у северозападном углу цркве. Резан у племенитом ружичастом мермеру, саркофаг је украшен крстовима, а на највидљивијој страни исклесана је представа Приуговореног престола, која симболизује Други Христов долазак и Страшни суд. Од старог иконостаса очувана су само два стубића, што је довољно да се закључи да је ова олтарска преграда била слична оној сачуваној у Св. Димитрију.

Све фреске у Богородичиној цркви потичу из истог времена – четврте деценије 14. века. Највећи део посла око живописања храма обављен је још за живота

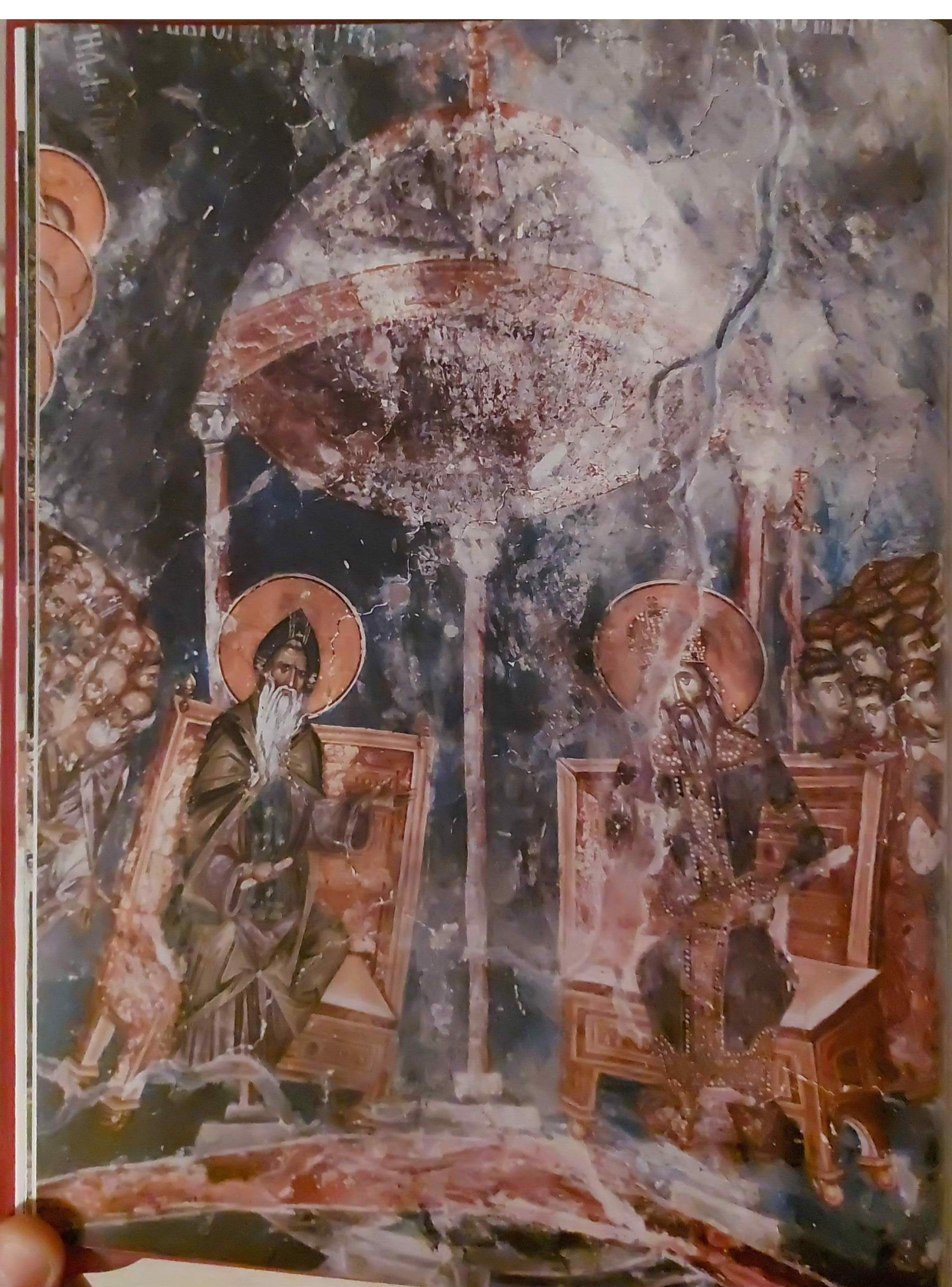
ЛИТУРГИЈСКА СЛУЖБА АРХИЈЕРЕЈА, Црква Светих Апостола, олтарска апсида, око 1260.г.

Данила II († 1337). Ктитор је на два места и насликан у храму. Репрезентативан портрет на западном зиду приказује Данила II са моделом храма како приступа Богородици, вођен од свога имењака – Пророка Данила. Модел у његовој руци представља не само Богородичину цркву него и друге делове пећког црквеног комплекса који је он подигао те је драгоцен и са своје документарне стране. Други Данилов портрет, некад изнад његовог саркофага, потом пренет на југозападни стубац, где је и сада, рад је неискуснијег сликара. С обзиром да је ту Данило II представљен као светитељ, закључује се да је портрет рађен после његове смрти, вероватно у време Архиепископа Јоаникија.

По избору тема и начину размештања највећи део фресака у Богородичиној цркви следи уобичајена решења тога доба: у јужном делу наоса и олтарског простора насликан је живот Богородице – патрона храма, а на супротној страни Христова посмртна јављања. Изнад њих су представљени Велики празници, док у куполи лик Христа Пантократора уоквирује Божанствена Литургија. У ђаконикону, посвећеном Јовану Претечи, такође су живописани сви важни догађаји из пророковог живота.

Једино две целине одликују иконографске посебности: циклус посвећен Св. Арсенију Српском у проскомидији и сцене у северозападном простору цркве. Циклус посвећен српском архиепископу Арсенију, кога је нарочито поштовао Данило II, ктитор Богородичине цркве, описује само четири догађаја из његовог живота: како постаје ђакон, потом презвитер и епископ и, најзад, његову смрт. Иако је ово сликарство скромнијих квалитета, оно илуструје тежњу Српске Цркве да увећа углед Пећког архиепископа и првог ктитора Патријаршије. Од сцена које су приказане изнад саркофага Данила II у северозападном делу храма, поред две старозаветне сцене које симболизују чистоту Мајке Божије, занимљива је и она на којој Богородица храни сиромашне преко малог Христа, што у преносном смислу значи да их крепи духовним даровима.

У стилском погледу фреске Богородичине цркве су доста неуједначене. Сликара сцена Великих празника је настављач стилских схватања из времена краља Милутина и нарочито се истиче вештином компоновања и живошћу радње. Класицистичка схватања страна су другом мајстору који слика неке сцене Посмртних

Христових јављања. Он има склоност ка декоративном, док волумену поклања мало пажње. Уз ова два добра сликара, у Богородичиној цркви су радили и неки помоћници. Ипак, посматране као целина, ове фреске су успелије дело своје епохе, без обзира на то што њихови анонимни мајстори немају истанчаније осећање за колорит и што им се понекад и у цртачком погледу има шта замерити.

Припраћа

Данашња пехка Припраћа, коју је подигао архиепископ Данило II током четврте деценије 14. века, доста се разликује од свога првобитног изгледа. У биографији њеног ктитора се описује да је била достојна „многог причања“, да је имала катихумену, као и да је испред ње била висока кула – пирг с малом црквицом посвећеном Данилу Столпнику. Замишљена као свечан и смело саграђен трем, Припраћа је првобитно била отворена са три стране. У њеној унутрашњости било је по средини постављено пет стубова, односно стубаца на које су се ослањала два полуобличаста свода. Пространа и висока, лепо осветљена и украшена фрескама, она је будила дивљење савременика.

Првобитни изглед Приправе можемо данас само замишљати. Због њене дотрајалости и опасности да се сруши, приликом обнове око 1560. њени лучни отвори били су зазидани. У припрати, уз улаз у цркву Св. Апостола, постављен је мермерни „престо Светог Саве“ на коме су седели поглавари Српске Цркве председавајући црквеним скуповима у припрати. У југозападном углу овог простора делимично је сачувана и стара крстионица исклесана од црвенкастог мермера.

Иако малобројне, првобитне фреске из четврте деценије 14. века, сачуване претежно у југоисточном делу приправе, врло су занимљиве по тематици. На источном зиду, поред бочног јужног улаза, насликана је Лоза Немањића. Приказивањем свих угледних представника владајуће породице, од оснивача Стефана Немање до тадашњег краља Душана, желело се да се истакну њени припадници, међу којима је било и Светитеља, као и моћних владарских и црквених личности. Над улазом у Богородичину цркву још једном је насликан ктитор Данило II како се са Св. Николом обраћа Богородици. Најзад, међу појединим ликовима Светитеља у овом делу приправе је приказана и Богородица Млекопитателница како доји Сина, што представи даје људску димензију.

Изнад каменог „престола Св. Саве“ насликан је око 1370. лик Светог Саве Српског, који је означен као Патријарх. Ова историјска нетачност одраз је борбе с Цариградом око признавања легитимности Српске Патријаршије.

Изузев ове фреске и оних из четврте деценије 14. века, сав очувани живопис у припрати настао је 1565.

У годинама непосредно после обнове Пехке патријаршије, српске црквене организације, новоизабрани патријарх Макарије Соколовић је започео уметничку обнову од свога средишта. Отвори приправе склони паду били су по његовом налогу зазидани, а потом је готово цео овај простор био живописан. За посао су били ангажовани сликари које је предводио зограф Андреја, а међу којима се налазио и касније прослављени сликар Лонгин. Они су, исликавајући припрату, настојали да понове стари репертоар из 14. века. Поред стојећих фигура, у горњим зонама су насликане велике целине Календара, Васељенских Сабора и сцена из живота и параболо Христових. Осим портрета ктитора, патријарха Макарија, у првој зони је приказан и низ старих српских архиепископа и патријараха из времена државне самосталности. Тиме су се хтеле нагласити дуге традиције Српске Цркве, међу чијим предводницима је било и светитеља. Да би се истакла и свеобухватност српске црквене организације, у зони стојећих фигура живописана су и шесторица познатих балканских пустињака (Петар Коришки, Прохор Пчињски, Јован Рилски, Јоаким Сарандапорски, Гаврило Лесновски, Јоаникије Девички).

Сликари 16. века из пехке Приправе најбољи су сликари своје епохе. Иако нису досегли уметничке вредности два века старијих претходника, они су настојали да их иконографски и стилски понове. То је доказ тежње да се уметност по обнови српске црквене организације што јаче веже за традиције уметничког стварања из времена највећег успона српске државе.

Црква Светиој Николе

Архиепископ Данило II је у време градње Св. Богородице Одигитрије и приправе наложио да се уз јужни зид Богородичине цркве подигне и црквица Св. Николе. У архитектонском погледу то је једнобродно здање од камена и опеке са споља тространом апсидом. Полуобличасти свод који наткрива храм ојачан је луком који почива на пиластрима.

Испред западне фасаде Св. Николе, као и уз део јужног зида Богородичине цркве, некада се налазио отворени трем. На зидовима у том простору виде се остаци зидних слика, а ту је смештен и саркофаг патријарха Максима, преминулог 1680. године.

Вероватно је црква Св. Николе била живописана још у 14. веку, али данашње очуване фреске потичу из 1673-1674. године. Њих је насликао познати оновремени живописац Радул, по налогу тадашњег патријарха Максима.

Ктитор ових фресака приказан је у црквици како предвођен Св. Николом приступа Христу. Осим њега у првој зони су насликани и ликови угледних светитеља: Стефана Немање као монаха и архиепископа Саве I, Арсенија I и Данила II, од којих су последња

двојица били и пећки ктитори. Готово сав остали простор је украшен са двадесет пет сцена о животу Светог Николе. Поред уобичајених представа из живота Мирликијског Епископа и његових чуда, у црквици Св. Николе Радул је у пет сцена насликао једно чудо са Половцем, које је било популарно једино у Русији. Ипак, најзанимљивије су две сцене на своду у Олтнару на којима је представљен Св. Никола како се јавља Стефану Дечанском враћајући му вид. Овакво повезивање Св. Николе и српског владара је још један пример указивања на светитељство једног Немањића.

На овим зидним сликама осећа се посусталост српског живописа пред Велику сеобу: Радул понавља физиономије учесника у збивањима, композициона решења су му готово увек једнолична, а палета оскудна.

Две иконе на дрвеном позлаћеном иконостасу (Богородице и Христа са Св. Николом) такође су дело Радула, који их је насликао убрзо после живописања цркве – 1677. године.

Ризница

У Средњем веку је Пећка патријаршија поседовала једну од најбогатијих ризница у Српској држави, јер су манастир обдаривали архиепископи и патријарси, владари и њихово племство. Касније, у доба Турака, нови приложници су постали монаси, трговци, занатлије, хришћанске спахије, верници из околине. Иако је највећи део некадашње ризнице пропао, и преостали део је драгоцен.

Међу иконама у ризници посебно се истиче она са представама Св. Врача Кузмана и Дамјана, дар јеромонаха Висариона 1674. године. Ова икона са чудима двојице Св. Лекара, са складним бојеним дрворезбареним оквиром, спада у најлепша иконописна остварења њеног аутора, сликара Радула. И неколико других икона из прве половине 17. века (Св. Георгија са сценама његових мук и Јована Претече са сценама из његовог живота, икона Смрти Св. Саве Српског, дар позлатара Доротеја) могу се убројити у карактеристична дела епохе. Још у 18. веку Патријаршија је обдаривана вредним делима, о чему сведочи икона Св. Петке са сценама њених чуда, из 1720, поклон Стојана Ђурчибаше.

Најстарији предмети збирке златарских радова у Патријаршији потичу тек из 17. века, али су вреднији примерци из 18. и 19. века: позлаћени крстови рађени у филигранској техници, оковане корице рукописних књига, делом поклони из Русије, панагијари, метални појасеви – пафте – од седефа и сребра.

Збирка рукописа садржи 113 примерака, од којих се само мањи део може датирати у доба државне самосталности. Ти примерци су, међутим, најдрагоценији, а неки од њих имају и леп сликани украс (Роминово Јеванђеље, крај 14 – почетак 15. в., Дионисије из прве половине 15. века). У ризници се нашао и Ајосиол с почетка 16.

века, пореклом из белоруских области, с раскошним познотичким украсом. Реткост ове ризнице је и примерак *Окѣоиха ѡѣѣоѣласника*, најстарије ћириличке књиге на Балкану, довршен на Цетињу почетком 1494. године. У Патријаршији су се стекли и неки предмети из опустелих и срушених храмова у Метихији. Из села Бање доспело је велико звоно, које је излио мајстор Родоп 1432. године. У рушевинама Богородице Хвостанске откопане су и донете у ризницу Патријаршије две плаштанице.

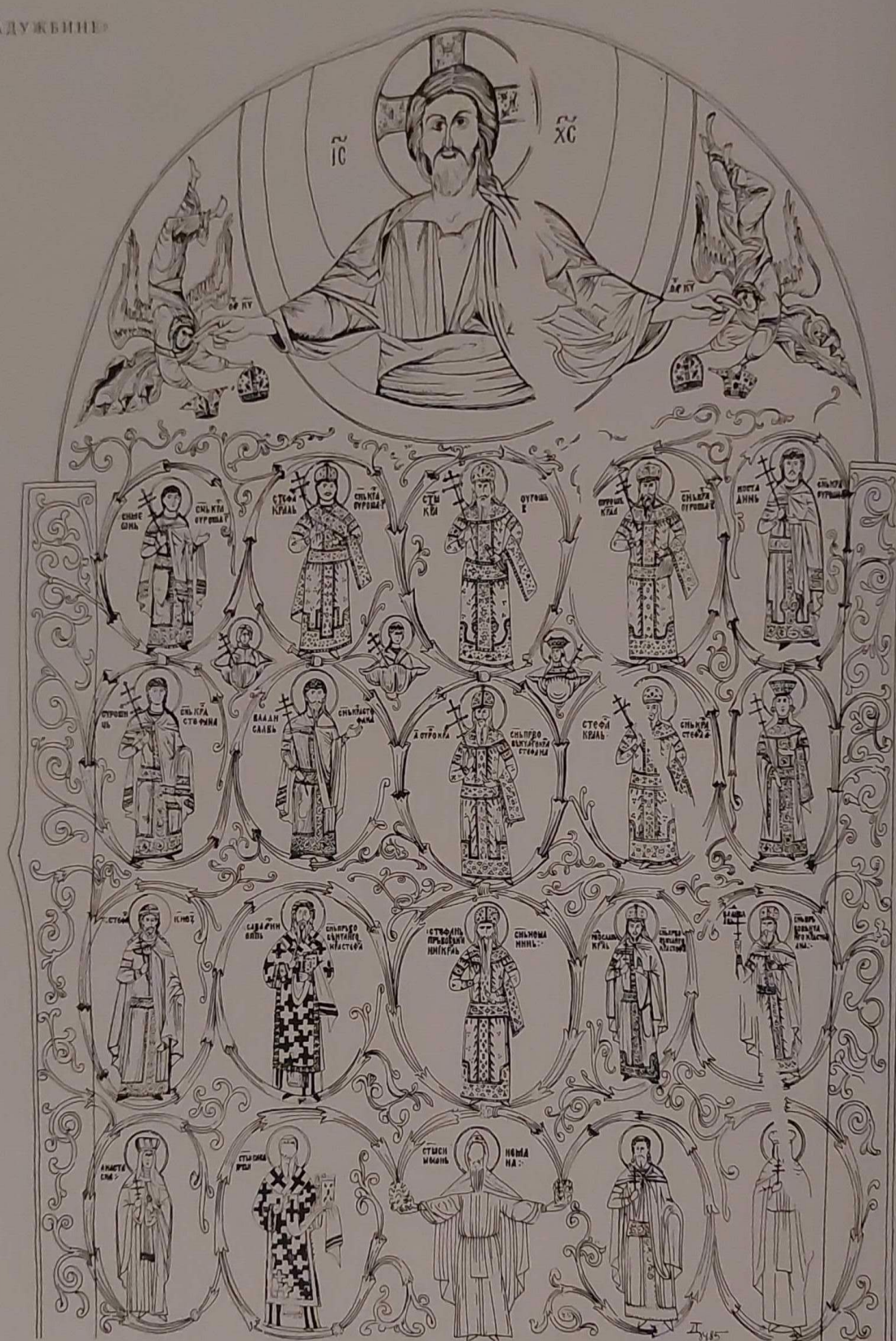
Срејен Пејковић

ПАТРИЈАРХ МАКАРИЈЕ (Соколовић),
пиластар на источној страни припрате, 1565.г.

ФРЕСКЕ ОКО УЛАЗА У ЦРКВУ БОГОРОДИЦЕ ОДИГИТРИЈЕ,
источни зид припрате, Пећка Патријаршија

ЛИКОВИ ИЗ ЛОЗЕ НЕМАЊИЋА (цртеж Д. Тодоровића)

Први ред одоздо: Ана (Анастасија), жена Стефана Немање – Свети Сава – Стефан (Симеон) Немања – велики кнез Вукан, син Стефана Немање – Јефимија, кћи Стефана Немање; други ред: Симефан, син Вуканов – архиепископ Сава II, син Стефана Првовенчаног – краљ Радослав, син Стефана Првовенчаног – краљ Владислав, син Стефана Првовенчаног; трећи ред: Урошиц, син краља Драгутина – Владислав, син краља Драгутина – краљ Урош I, син Стефана Првовенчаног – краљ Драгутин, син краља Уроша – Брѣача, кћи краља Уроша; попрајз изнад трећег реда: Јелена, кћи Стефана Дечанског – Душица, син Стефана Дечанског – Царица, кћи краља Милутина; четврти ред: Симеон, син Стефана Дечанског – краљ Душан, син Стефана Дечанског – краљ Милутин, син краља Уроша – краљ Симефан Дечански, син краља Милутина – Константијин, син краља Милутина.

ЛОЗА НЕМАЊИЋА,
источни зид припрате, Пећка Патријаршија, око 1331.г.